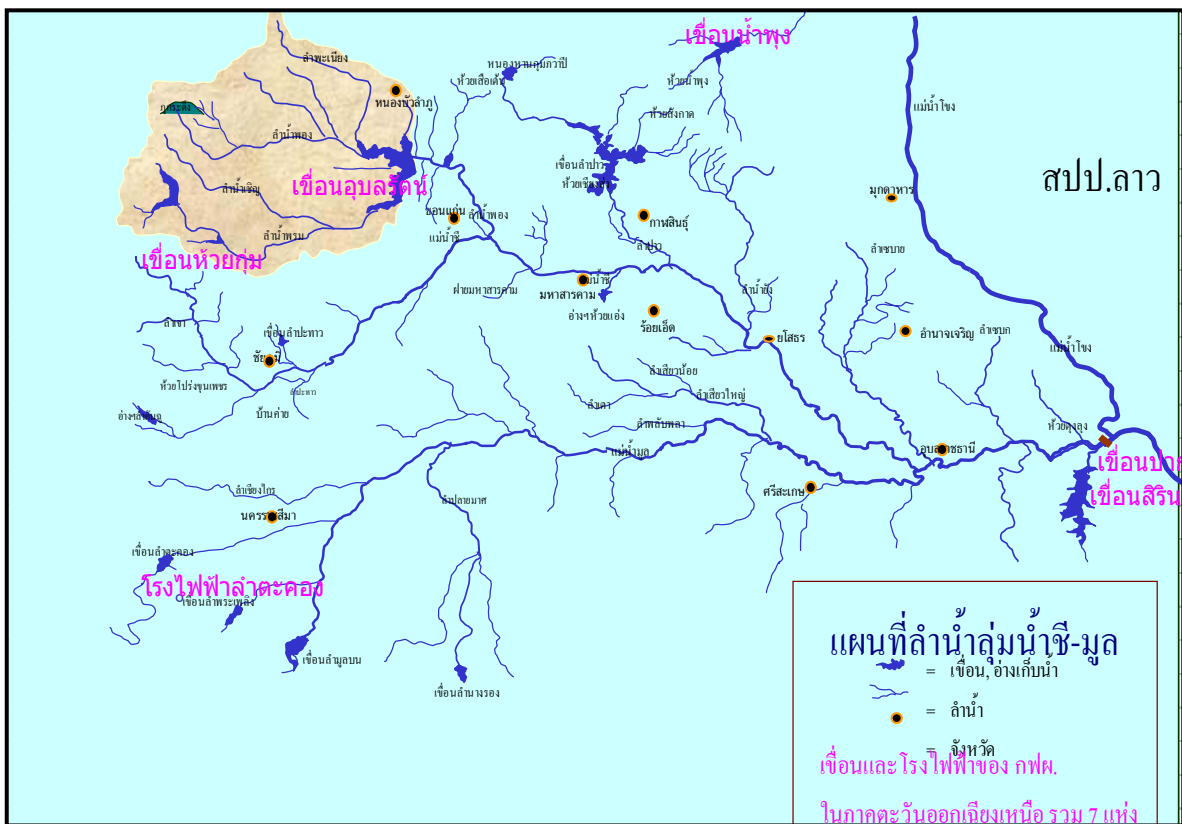

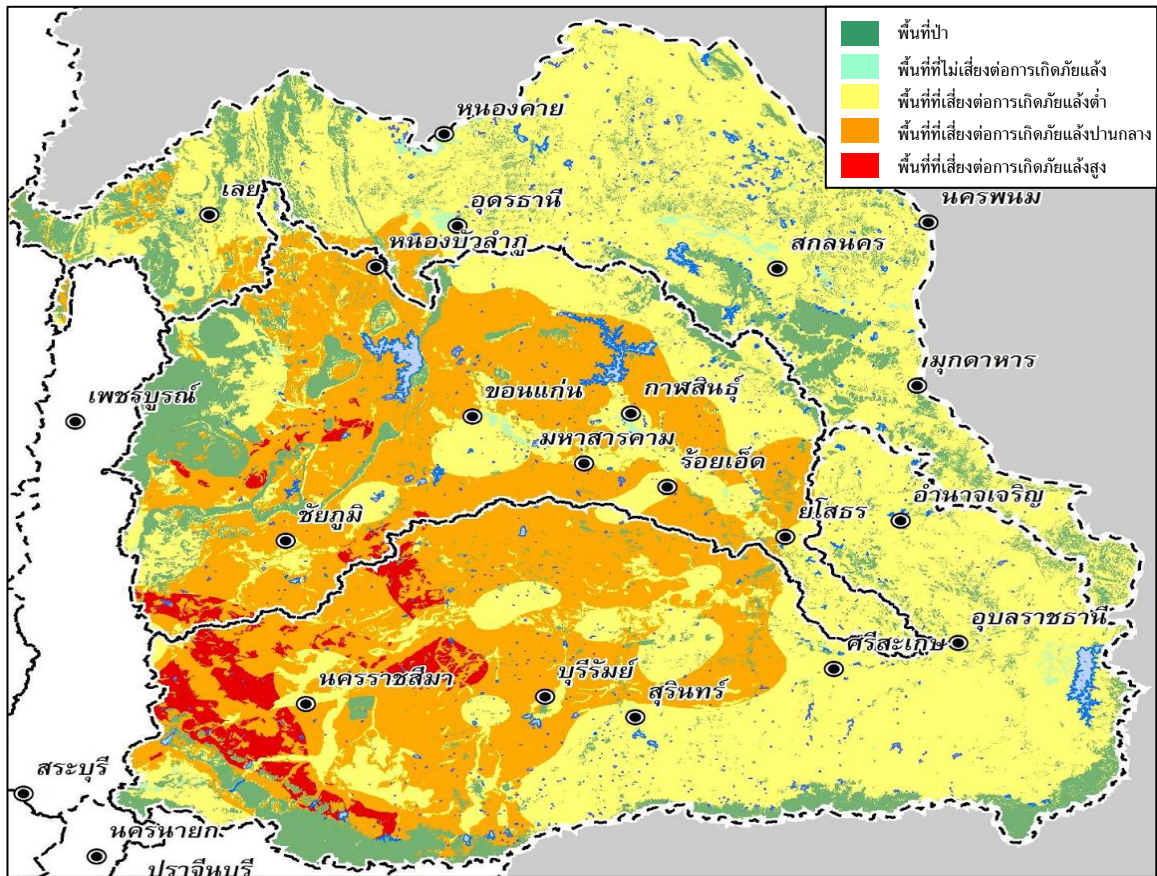
สรุปการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน
เรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร”
วันพฤหัสบดีที่ 3 มีนาคม 2554 เวลา 13.00 – 16.30 น.
ณ ห้องประชุมชั้น 2 ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น

สำนักงาน ก.พ.ร. ได้จัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร” ระหว่างจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ พิษณุโลก มหาสารคาม ยโสธร หนองบัวลำภู และอุดรธานี โดยสรุปประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ ดังนี้

ข้อเท็จจริง

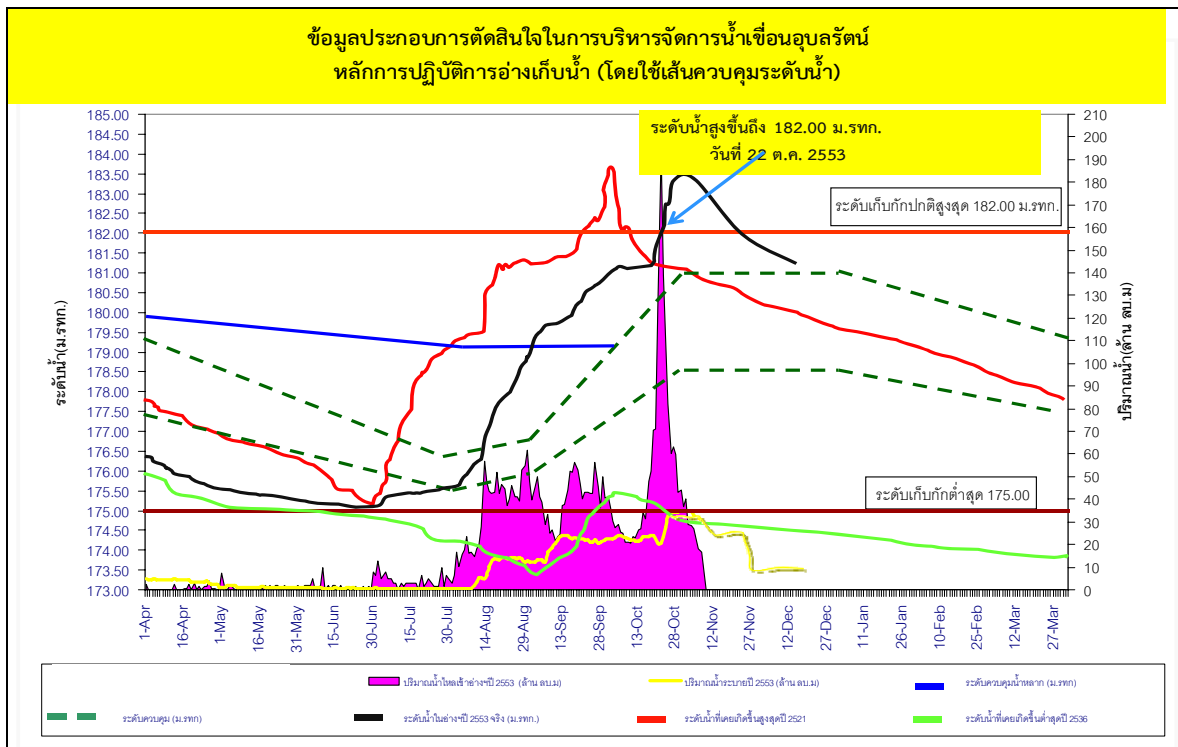
ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเขื่อนทั้งหมด 7 เขื่อน เขื่อนแรก คือ เขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งเป็นเขื่อนที่มีความจุมากที่สุด 2,431 ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนน้ำพุงที่จังหวัดสกลนคร เขื่อนจุฬาภรณ์ และเขื่อนห้วยกุ่ม ที่จังหวัดชัยภูมิ เขื่อนสิรินธร และเขื่อนปากมูล ที่จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนโรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคอง เขื่อนลำตะคองเป็นของชลประทานดูแล แต่การไฟฟ้าจะดูแลโรงไฟฟ้าพลังน้ำ ศูนย์กลางโรงไฟฟ้าพลังน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เขื่อนอุบลรัตน์

จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการบริหารอ่างเก็บน้ำของทุกอ่างของการไฟฟ้าฝ่ายการผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) นั้น ในช่วงฤดูแล้ง หากเกิดน้ำน้อยก็จะจัดลำดับความสำคัญของการบริหารจัดการน้ำ คือให้ความสำคัญกับการอุปโภคบริโภคเป็นอันดับแรก อันดับรองคือชลประทาน สิ่งแวดล้อมก็คือการระบายเพื่อรักษาระบบนิเวศทางด้านท้ายน้ำ และผลิตไฟฟ้าอุตสาหกรรม ตามลำดับ ส่วนช่วงฤดูฝนก็ระบายน้ำตามแผนความต้องการของชลประทานเพื่อปลูกข้าวนาปีเป็นอันดับแรก ต่อไปก็บริหารจัดการตามสถานการณ์โดยปรับแผนการระบายน้ำตามปริมาณน้ำไหลเข้า สภาพด้านท้ายน้ำก็จะประสานงานกับชลประทาน เขื่อนอุบลรัตน์เป็นเขื่อนที่มีพื้นที่รับน้ำค่อนข้างมาก โดยมีลำน้ำหลักที่ใหญ่ๆ 3 ลำน้ำที่ไหลเข้าเขื่อนก็คือ ลำน้ำพะเนียงที่ไหลมาจากจังหวัดหนองบัวลำภู ลำน้ำพองมาจากภูกระดึง ลำน้ำเชิญมาบรรจบลำน้ำพรมและไหลลงเขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนจุฬาภรณ์และเขื่อนห้วยกุ่มก็จะอยู่ในพื้นที่รับน้ำของเขื่อนอุบลรัตน์ด้วย การระบายน้ำของเขื่อนจุฬาภรณ์กับเขื่อนห้วยกุ่มก็จะมีผลต่อเขื่อนอุบลรัตน์ด้วย เขื่อนอุบลรัตน์ในแต่ละปีมีปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยอยู่ที่ 2,400 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งก็เท่าๆ กับความจุอ่าง ทำให้การบริหารจัดการค่อนข้างยาก เพราะว่าหากน้ำไม่เข้าตามปีน้ำเฉลี่ยแล้วก็อาจมีปัญหาในรอบปีได้ เขื่อนอุบลรัตน์ เป็นเขื่อนที่ใช้ประโยชน์ทางด้านชลประทาน การบรรเทา อุทกภัย อุปโภคบริโภค การประมง ไฟฟ้าพลังน้ำ ทางด้านสิ่งแวดล้อม และการคมนาคมทางน้ำด้วย นอกจากนี้ เขื่อนอุบลรัตน์ ก็จะมีระบายน้ำลงไปท้ายน้ำให้แก่โครงการหนองหวายซึ่งเป็นแหล่งการใช้น้ำแหล่งใหญ่จุดเดียวในจังหวัดขอนแก่น

และมหาสารคามด้วย โดยประเด็นของเราเน้นเรื่องของการเพาะปลูกเป็นหลัก และด้านของการอุตสาหกรรมส่วนหนึ่ง ซึ่งข้อมูลในการประสานระหว่างโครงการหนองหวายร่วมกับทางเขื่อนอุบลรัตน์ ในความร่วมมือของในพื้นที่ถือว่าเราร่วมมือกันด้วยดี ซึ่งทางหนองหวายกับเขื่อนอุบลรัตน์มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทุกเช้าว่าระดับน้ำที่เขื่อนอุบลรัตน์เป็นเท่าไร ระดับน้ำที่ฝายหนองหวายเป็นเท่าไร เพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ และในการที่จะระบายน้ำออกมา ทางเขื่อนก็จะกำหนดช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมด้วยเพื่อจะไม่ให้กระทบระดับน้ำมากนัก

จากรูปข้างต้น เป็นหลักเกณฑ์ว่าหากระดับน้ำอยู่ที่เท่าไร เราจะบริหารจัดการอย่างไร การปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำก็จะมีแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ **ในช่วงปกติ ช่วงน้ำหลาก และช่วงน้ำแล้ง** การปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำในช่วงปกติเราก็จะบริหารจัดการโดยการ มีเส้น 2 เส้นที่ปะทิวเป็นตัวคอยควบคุม เส้นบนคือเส้นควบคุมบน เส้นล่างคือเส้นควบคุมล่าง หากปีไหนที่ระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์อยู่ระหว่าง 2 เส้นนี้ก็ถือว่าเป็นปีที่มีปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการใช้งานไม่ก่อให้เกิดการขาดน้ำแต่อย่างไร แต่หากปีไหนระดับน้ำอยู่สูงกว่าเส้นนี้ก็ถือว่าเป็นปีที่มีน้ำมาก ก็จะมีผลกระทบต่อด้านท้ายน้ำ แต่หากปีไหนที่ระดับน้ำต่ำกว่าเส้นนี้ก็ถือว่าเป็นปีน้ำน้อย และอาจมีผลกระทบต่อ การปลูกข้าวนาปรังได้ ส่วนการปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำในช่วงน้ำหลากก็คือในช่วงหน้าฝน เราจะมีหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการโดยจะมีระบบควบคุม โดยจะเป็นตัวที่คำนวณปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างและปริมาณน้ำที่จะระบายให้เราโดยอัตโนมัติ ตัวนี้จะติดตั้งอยู่ที่โรงไฟฟ้า เครื่องมืออีกตัวหนึ่งที่สำคัญในการปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำก็คือระบบชลมาตร ในการส่งข้อมูลฝน ส่งข้อมูลระดับน้ำมาให้ ตอนนี้สำหรับ กฟผ. ในภาคอีสานมีระบบชลมาตร 2 ที่ คือที่เขื่อนอุบลรัตน์ และเขื่อนปากมูล นอกนั้นก็จะเป็นของเขื่อนลำปาว ซึ่งเป็นของชลประทาน และมีของกรมทรัพยากรน้ำอีกที่หนึ่ง รวมทั้งหมด 18 สถานีโดยเราจะมีสถานีใหญ่ที่ติดตามอยู่ 2 ที่ ก็คือ ที่เขื่อน

อุบลรัตน์ที่หนึ่ง และสำนักงานกลาง กพผ. กรุงเทพฯ อีกที่หนึ่ง ซึ่งทำให้เราสามารถติดตามสถานการณ์น้ำได้อย่างทันการ หากระบบที่เขื่อนอุบลรัตน์ล่ม สถานีทั้ง 18 สถานีนี้ก็ยังสามารถส่งข้อมูลเข้าไปที่สำนักงานกลางที่กรุงเทพฯ ได้ สำหรับสถานีด้านเหนือน้ำ เราจะมีไว้เพื่อดูปริมาณน้ำฝนกับระดับน้ำจะมีประโยชน์ในการที่เราจะรู้ว่าปริมาณน้ำไหลเข้าเขื่อนเราปริมาณน้ำมากหรือน้อยอย่างไร ส่วนสถานีด้านท้ายน้ำอีก 5 สถานี จะเป็นสถานีที่เป็นตัวบอกเราว่าด้านท้ายน้ำกับสถานการณ์น้ำช่วงวิกฤตหรือว่าความสามารถรับน้ำได้อีกหรือไม่ ตัวนี้จะเป็นตัวที่ทำให้เราสามารถตัดสินใจได้ว่าเราจะระบายน้ำลงไปเท่าไร ทำให้รู้ว่าปริมาณฝนตกที่ภูกระดึงเป็นเท่าไร และปริมาณน้ำในลำน้ำแต่ละสายที่ไหลเข้าเขื่อนเป็นเท่าไร ซึ่งตัวนี้สามารถนำมาวิเคราะห์ในการวางแผนการระบายน้ำได้ว่าจะมีปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเท่าไร มีระดับน้ำจะเป็นเท่าไร นอกจากนี้ ยัง

สามารถช่วยพยากรณ์น้ำให้ทราบล่วงหน้า 5 วัน อย่างไรก็ตาม ได้มีการติดตามข้อมูลการพยากรณ์อากาศจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีการพยากรณ์อากาศล่วงหน้า ไม่ว่าจะเป็นการติดตามเว็บไซต์ของต่างประเทศที่มีการพยากรณ์สภาพภูมิอากาศล่วงหน้า ซึ่งทำให้สามารถคาดการณ์น้ำฝนล่วงหน้าได้ 3-4 เดือน และทราบแนวโน้มได้ว่ามันน่าจะเป็นปีน้ำมากหรือน้ำน้อย แต่ไม่ใช่จะถูกต้องทุกครั้ง โดยส่วนมากแล้วตามวัฏจักรของน้ำจะพบว่าถ้าปีก่อนหน้านั้นเป็นปีน้ำน้อยแล้ว ปีต่อไปก็มักจะเป็นปีที่มีน้ำมากกว่าปกติ และมีการวิเคราะห์ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่าง โดยใช้เทียบเคียงกับสถิติระดับน้ำในอดีต และคาดการณ์ได้ว่ามันน่าจะเป็นปีน้ำมากหรือน้ำน้อย สำหรับการจัดการน้ำของเขื่อนอุบลรัตน์ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ หรือ คณะอนุกรรมการปลูกพืชฤดูแล้ง ก็จะเป็นคนวางแผนว่าควรจะมีการปลูกพืชประมาณกี่ไร่ แล้วชลประทานก็จะเป็นผู้ที่จัดสรรน้ำที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ สำหรับเขื่อนอุบลรัตน์ โครงการชลประทานหนองหวายที่อยู่ทางด้านท้ายน้ำก็จะเป็นผู้ที่วางแผนแล้วส่งข้อมูลความต้องการน้ำมาให้เรา แล้วเราก็จะวางแผนการระบายน้ำให้สอดคล้องกับความต้องการของชลประทาน โดยเราจะได้รับแผนต้องการน้ำจากชลประทานหนองหวายทั้งรายปีและรายสัปดาห์ ส่วนในช่วงที่น้ำเยอะ ช่วงกรณีน้ำวิกฤตก็จะมีการประสานงานการระบายน้ำร่วมกัน

เขื่อนอุบลรัตน์จะทำงานประสานกันกับกรมชลประทานตลอด โดยกรมชลประทานเป็นผู้ที่ดูแลในภาพรวมๆ ว่าจะมีน้ำไหลมาในลำน้ำสาขาแต่ละจุดเป็นอย่างไร เป็นที่คาดการณ์ว่าแต่ละจุดๆ ของน้ำมาจากแม่น้ำชี หรือมาจากน้ำพอง ส่วนเขื่อนอุบลรัตน์ก็จะดูแลในการระบายน้ำลงมาน้ำพอง ถ้าน้ำชีไหลมาถึงอำเภอเป็นปริมาณเท่านี้ แล้วมีโอกาสจะท่วม เขื่อนอุบลรัตน์สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มไหม ถ้าวเขื่อนอุบลรัตน์ยังสามารถเก็บกักน้ำได้ก็ช่วยลดการระบายลงให้ระบายน้ำจากน้ำพองลงมาเติมในแม่น้ำชี และสิ่งที่สำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปด้วยดี คือ การประสานงานกันในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งในปี 2545 ที่มีพายุทำให้ฝนตกมาก ทำให้น้ำจาก 600 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร เพิ่มขึ้นมากลายเป็น 2,600 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร เกือบ 120% เขื่อนช่วงนั้นมีการเร่งระบายออกสูง ท่านผู้ว่าฯ ใน

สมัยนั้นก็เรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยกัน นั่นคือที่มาของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัดขอนแก่นซึ่งประกอบด้วยหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พอถึงช่วงไม่ว่าน้ำหลากหรือน้ำแล้งก็จะมีการประชุมซึ่งในการประชุมทุกๆ หน่วยงานจะได้นำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันและมีการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม ทำให้รู้สภาพของน้ำไม่ว่าในด้านเหนือของเขื่อนเอง หรือว่าสภาพของน้ำด้านท้ายน้ำในแม่น้ำลำคลองต่างๆ ซึ่งกรมชลประทานติดตามอยู่ก็จะได้ข้อมูล ทุกอย่างมาประกอบการตัดสินใจตรงนี้ เป็นสิ่งที่ดี ไม่มีการแย่งน้ำกันเกิดขึ้น ประกอบกับใช้เหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาเป็นบทเรียนในการวางแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อผลการประชุมเรียบร้อยก็ให้ผู้ที่มีความรู้สั่งการ รวมทั้งรองผู้ว่าฯ วิทยุแจ้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่ว่าทางอำเภอหรือว่าทางจังหวัดหรือส่วนราชการต่างๆ เพื่อเฝ้าระวังป้องกันต่อไป

สำหรับในปี พ.ศ. 2553 ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างจะมาเป็น 3 ช่วง ช่วงเดือนสิงหาคมมาก่อนหนึ่งก่อน และก็พักไปนิดหนึ่งเสร็จแล้วกลางเดือนกันยายนมาอีกก่อนหนึ่ง ส่วนตัวที่ร้ายที่สุดก็คือช่วงกลางเดือนตุลาคม คือช่วงที่ทำให้น้ำท่วมมากมายนานหลายเดือน เชื่อนอุบลรัตน์เป็นเขื่อนที่ค่อนข้างลำบากคือช่วงน้ำแล้งระดับน้ำก็จะต่ำมาก แต่ช่วงน้ำมากก็จะมาแบบเร็ว ช่วงตุลาคมซึ่งน้ำเข้าเร็วและแรง น้ำจะพุ่งขึ้นไปสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็จะเกินเส้นระดับเก็บกักปกติ สูงสุดก็ต้องมีการเปิดประตูระบายน้ำลงเพื่อระบายน้ำออกจนกระทั่งเราควบคุมได้ ทั้งนี้ เชื่อนอุบลรัตน์จะไม่สามารถระบายน้ำผ่านประตูระบายน้ำล้นได้ หากไม่ผ่านมติของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัดขอนแก่น เพราะฉะนั้นหากมีสัญญาณเตือนว่าปีนี้ น้ำจะมาน้อยหรือมาก และควรจะมีการเปิดเปิดประตูระบายน้ำอย่างไร เราก็จำเป็นต้องทำหนังสือเรียนคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัดขอนแก่นให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาก่อน และก่อนการเปิดประตูระบายน้ำล้นก็ต้องมีพนักงานการไฟฟ้าออกพื้นที่ไปเตือนชาวบ้านด้านท้ายน้ำจนถึงฝายหนองหวาย ช่วงนี้เชื่อนอุบลรัตน์ ยังคงระบายน้ำตามปกติคือ ระบายน้ำเพิ่มเพื่อที่จะพร่องอ่างไว้ และในการระบายน้ำของเชื่อนอุบลรัตน์ เราจะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเฝ้าดูจุดพื้นที่เสี่ยงทุกวันเวลา 8 โมงเช้าเพื่อเก็บได้ข้อมูลจริงมาประกอบการตัดสินใจ แล้วเราต้องติดตาม นอกจากการติดตามของเจ้าหน้าที่เราเองแล้ว เราก็ใช้ข้อมูลหน่วยงานอื่นให้เป็นประโยชน์ตรงนี้ก็คือข้อมูลจากชลประทานซึ่งเขาจะมีสถานีติดตามด้านท้ายน้ำตามลำน้ำในจุดต่างๆ ทั้งหมดเราก็เอาข้อมูลมาประกอบกับการระบายน้ำของเราด้วย

ขอเรียนว่าจังหวัดร้อยเอ็ดด้านท้ายมักจะโทษว่าเพราะเขื่อนปล่อยน้ำ น้ำจึงท่วมแต่ข้อเท็จจริงเรียนว่า ถ้าเรากักไว้ไม่ปล่อย เราจะควบคุมอะไรไม่ได้เลย มีช่วงหนึ่งน้ำไหลล้นเขื่อนวันละประมาณมากกว่า 200 ล้านลูกบาศก์เมตร ถ้าไม่มีเชื่อนอุบลรัตน์ คาดว่าผลกระทบน่าจะเกิดขึ้นมากมาย ที่ผ่านมามีคณะกรรมการดำเนินการโดยมีผลการประชุม แล้วจะแจ้งให้ทางจังหวัดทราบ จังหวัดก็จะแจ้งประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ เพราะฉะนั้นน้ำหลากของชัยภูมิที่ไหลลงมาแม่น้ำชีซึ่งที่กระทบก็คือ ก้อนน้ำตรงนี้ลงมา ถ้ามีเขื่อนจังหวัดชัยภูมิพัฒนาที่กักเก็บน้ำไว้ เหตุการณ์นี้อาจไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าไม่มีกักไว้ น้ำมาเท่าไรก็ไปเท่านั้น โชคดีในส่วนที่ชลประทานมีการพัฒนาโครงสร้างไว้หลายส่วน คือ ลักษณะของโครงการพัฒนาแก้มลิง 2 ฝั่งอันเนื่องมาจาก

พระราชดำริ ช่วยกักน้ำได้ไม่ต่ำกว่า 300 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้ยอดปริมาณไหลของน้ำลดลง แต่เมื่อลดลง ทำให้น้ำยังท่วมในเขตขอนแก่น นั่นก็เพราะเขื่อนอุบลรัตน์จำเป็นต้องปล่อยน้ำอยู่ประมาณวันหนึ่ง 30 ล้านลูกบาศก์เมตร ทุกคนเขามองว่าเขื่อนทำให้น้ำท่วม แต่ผมมองว่าน้ำที่เขื่อนปล่อยลงมามีคิดเป็นสัดส่วนที่น้อย คิดแล้วแค่ประมาณ 20% ของน้ำที่มาจากแม่น้ำชีโดยตรง เพราะเมื่อเข้ามามหาสารคามแล้ว ก็ถือว่าโชคดีว่าทางจังหวัดมหาสารคามก็มีการพัฒนาโครงสร้างหลายๆ ส่วนทำให้ปริมาณน้ำลดลงได้บ้าง ส่วนจังหวัดยโสธรวิเคราะห์ว่าไม่น่าเกิดปัญหา แต่ที่ร้อยเอ็ดน้ำท่วมเพราะว่าตัวลำน้ำในเขตร้อยเอ็ดรองรับปริมาณน้ำได้เพียงแค่ประมาณ 800 ลูกบาศก์เมตร ส่วนทางจังหวัดอุบลราชธานีไม่ท่วมแน่นอนเพราะว่าแม่น้ำชีเดินทางไปบรรจบกับแม่น้ำมูล เรามองว่าต้องพยายามดึงน้ำให้การเดินทางของน้ำชีไปถึงอุบลราชธานีบรรจบกับน้ำมูลช้าที่สุด การบริหารจัดการน้ำจำเป็นต้องใช้สิ่งก่อสร้างและไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง โดยที่เราไม่ใช้สิ่งก่อสร้างจากการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลที่เรามีทั้งหมด อย่างปีที่ผ่านมาก็เขื่อนลำปาวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เราก็มีชลประทานหนองผายว่าให้อุ่นไว้ให้ได้มากที่สุด โดยเขื่อนลำปาวระบายน้ำมาประมาณ 4 แสนลูกบาศก์เมตรต่อวัน ก็ถือว่าเขื่อนลำปาวช่วยเบรคหนอยอันนั้นคือสภาพการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมา

ปัญหาหลักโดยเฉพาะปีนี้ที่เราคาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้น คือ ฝนทิ้งช่วงเพราะว่าตอนนี้ อุณหภูมิของทางมหาสมุทรแปซิฟิกเริ่มเปลี่ยนแปลงคือทางด้านแปซิฟิก ดูทางเปรู ทางยุโรป อเมริกา ทางโน้นอุณหภูมิเริ่มสูงขึ้น แต่ขณะทางฝั่งเราอุณหภูมิลดลง พอลดลงอากาศก็จะเคลื่อนไปทางโน้นจะเคลื่อนไปอีกฝั่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นความชื้นต่างๆ ก็จะถูกดึงไปด้วย โอกาสที่จะเกิดฝนทิ้งช่วงคิดว่าประมาณ มิถุนายน กรกฎาคม เท่ากับว่าตอนนั้นเป็นช่วงของฝน นาปีเกิดขึ้นพอดี แต่ปีนี้ถ้าผมเป็นชาวบ้านที่ทำนา แล้วเห็นน้ำผมก็ต้องทำนา ในขณะที่เดียวกันส่วนราชการเรามองว่าน้ำมีอยู่ก่อนเดี๋ยวจึงวางแผนว่าปีต้องระวัง แต่ชลประทานไม่ได้มองว่าเราใช้ปีนี้แล้วไปรอดต้นฝน ชลประทานมองว่าน้ำตรงนี้ใช้เพื่อทั้งนาปีเสร็จเรียบร้อย **น้ำอีกส่วนหนึ่งเราต้องสำรองไว้สำหรับต้นฝนด้วย** สิ่งที่เปลี่ยนไปเพราะว่าสิทธิของชาวบ้านเริ่มมากขึ้น เขาเรียกว่าสิทธิเหนือเขื่อน พอสิทธิเหนือเขื่อนเกิดขึ้นมาการใช้น้ำเหนือเขื่อนเริ่มมากขึ้น อย่างเขื่อนอุบลรัตน์ ต้องการใช้น้ำของด้านท้ายพื้นที่ 2 แสนกว่าไร่ โดยเฉพาะนาปีส่วนหนึ่ง นาปีบางส่วน นาปีที่เราให้ปลูกพืชเพียงแค่ประมาณ 60% ของพื้นที่นาปี แต่ด้วยอาจจะเป็นข้อที่ดีที่ว่าเมื่อชาวบ้านเริ่มปลูกข้าวแล้วผลผลิตเสียหายเรามีค่าชดเชย อันนี้ถือว่าเป็นข้อดี หรือเมื่อมีการประกันราคาชาวบ้านทราบแน่นอนว่ายังไง ถ้าปลูกข้าวรายได้เกิดขึ้น สุดท้ายของข้อดีคือคืนคนกลับมาสู่ท้องถิ่น แต่ว่าการคืนกลับมาท้องถิ่นนั้นไปเร่งให้เกษตรกรมีการเร่งปลูกข้าว ถ้าปลูกแล้วผลผลิตลดลงเขาประกันผลผลิตไว้ส่วนหนึ่งขายราคาก็อยู่คงที่ ในขณะที่เดียวกัน ถ้าเสียหายก็ได้ชดเชย เพราะในส่วนนี้ก็เป็นสิ่งที่ปลูกเราให้ชาวนาเร่งปลูกข้าว ในส่วนการปลูกนี้เกิดผลกระทบว่ามีเรื่องของฤดูแล้งเกิดขึ้นใหม่ คำว่าแล้งก็ต้องมองว่าแล้งอะไร แล้งเพื่อการเกษตรหรือแล้งเพื่อการอุปโภคบริโภค ถ้าแล้งเพื่อการอุปโภคบริโภคการพัฒนาแหล่งน้ำโดยเฉพาะแหล่งน้ำบาดาลก็จะมีข้อมูลว่าพื้นที่แต่ละพื้นที่มีศักยภาพการให้น้ำอย่างไรบ้าง พัฒนาโดยการตักน้ำจืดใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค หรือการขยายประปาชุมชนเข้าไป สำหรับแล้งทางเกษตรเรามองเรื่องฝนทิ้งช่วงมากกว่า 15 วันก็เกิดแล้ง สำหรับผมในด้านการบริหารน้ำ จะประเมินจากน้ำต้นทุน ณ จากวันที่ 1 ธันวาคม แล้ววิเคราะห์ว่าน้ำตรงนี้อาจปลูกได้ประมาณกี่ไร่ เมื่อชลประทานกำหนดแล้วเราจะควบคุมตรงนั้น แต่ข้อเท็จจริงคือเราไม่สามารถคุมได้ เรื่องผลผลิตข้าวเรากำหนดว่าให้ปลูกได้ประมาณ 120,000 ไร่ แต่ข้อเท็จจริงชาวบ้านเขา

จะไม่รักษาตึกที่กำหนดว่าห้ามเกิน แต่เมื่อชาวบ้านเขาปลูกไปแล้ว เราก็จำเป็นต้องปล่อยน้ำ ถ้าไม่ปล่อย ผลผลิตเสียหายเกิดขึ้นชาวบ้านเดือดร้อน อย่างไรก็ตาม ก็มีการขอให้ใช้น้ำอย่างประหยัด ขออย่าทำนาปริง รอบสอง ขอให้ใช้น้ำก่อนเดียวกันอย่างหมุนเวียน และก็ขอความร่วมมือด้วยการบริหารจัดการน้ำด้วย ถ้ามีความเดือดร้อนก็พยายามแก้ไขโดยอาจจะดึงน้ำส่วนหนึ่งจากคลองประปามาใช้บ้าง แต่ที่จริงพยายามไม่ใช้เพราะน้ำก่อนนั้นจะช่วยรักษาระบบนิเวศด้านท้าย แต่เมื่อเริ่มมีน้ำขาด ก็จะดึงน้ำเอาออกมา พอดึงออกมาข้อเสียที่เกิดขึ้น ระดับน้ำตามตลิ่งต่างๆ ระดับน้ำจะลดลงเร็วกว่า 30 เซนติเมตรต่อวัน เพราะเกิดการระบายน้ำในดินออกมา ที่มีข่าวล่าสุดคันตลิ่งถนนพัง ทั้งสายมันยุบเนื่องจากว่าตูดน้ำออกจนคลองแห้ง น้ำที่อยู่ในดินก็ระบายออกมาไม่ทัน ปัญหา ก็คือเกิดการพังทลายของดิน ก่อนที่จะถึงต้นฤดูต่างๆ กรมชลประทานมีการประชุมชี้แจงข้อตกลงที่ว่า เรากำหนดพื้นที่เพาะปลูกเนื่องจากเรามีกอนน้ำกอนเดียวกัน จึงกำหนดพื้นที่เพาะปลูกเท่านี้ ห้ามปลูกเกิน เราจะเริ่มกำหนดว่าเราจะจัดสรรให้แต่ละแปลงเท่าไร สิ่งนี้คงเป็นแชร์แลกเปลี่ยนกันแก้ไขปัญหา เรื่องของภัยแล้งส่วนพื้นที่นอกเขตคงยากเนื่องจากต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ทางชลประทานคงช่วยสนับสนุนได้เพียงเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ และชลประทานตูดน้ำไว้เราสำรองสำหรับในเขตชลประทานในช่วงที่ขาดแคลนน้ำ ยกเว้นว่าในเขตชลประทานเรามีน้ำพอส่งได้ในพื้นที่ไม่เสียหายเราจึงส่งสนับสนุนไปนอกเขต แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นของจริงคือ ส่วนใหญ่นอกเขตจะเดือดร้อนมากกว่าในเขต ซึ่งชลประทานก็จำเป็นต้องอนุมัติเครื่องสูบน้ำเข้าไปสนับสนุน

เรื่องโครงการประกันรายได้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีการทำนาปริงเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะขอนแก่นปกติข้อมูลเดิมมีพื้นที่ทำนาปริงอยู่ประมาณ 2 แสนกว่าไร่ เพิ่มขึ้นมา 3 แสนกว่าไร่ ซึ่งถือว่าประมาณ 10% ของพื้นที่ทำการทั้งหมด ทางขอนแก่นและภาคอีสานทำนา 2 ครั้ง โดยธรรมชาติ และช่วง 3-4 ปีหลังมานี้ จะมีน้ำท่วมซ้ำซากบริเวณลุ่มน้ำชีกับน้ำพอง มีพื้นที่ประมาณ 2-3 หมื่นไร่ สำนักงานเกษตรขอนแก่นทำโครงการปลูกข้าวหลักเลี้ยงน้ำท่วมซ้ำซากโดยให้เกษตรกรปลูกข้าวนาปริง 2 ครั้ง ซึ่งทางสำนักงานจังหวัดก็พยายามคิดค้น และหาวิธีการเพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่นั้นได้ทำนา 2 ครั้ง ให้ได้นี้ก็เป็นวิธีที่กำลังจะทำ

แผนการพัฒนาแหล่งน้ำทางกรมชลประทานขอนแก่นมีพัฒนาอยู่จำนวนมาก ช่วงเวลาหนึ่งเมื่อมีเรื่องของการพัฒนาชุมชน ความสำคัญของความต้องการใช้น้ำด้านต่างๆ จะเพิ่มขึ้น เชื่อนอุปสรรคตอนนี้ก็สนองความต้องการใช้น้ำไม่พอแล้ว อย่างไรก็ตาม ชลประทานเองก็มองว่าพื้นที่ไหนที่ว่าเป็นพื้นที่น้ำท่วมโดยเฉพาะมองพื้นที่ชุมชน พื้นที่ที่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่เราจะป้องกัน หรือพื้นที่ที่ป้องกันไว้ บางทีเรามีแผนพัฒนาในการแก้ไขปัญหาโดยการสร้างคันกันน้ำ ขณะเดียวกันน้ำที่อยู่ในพื้นที่เองโดยเฉพาะลำห้วยต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่โครงการก็จะต้องมีการขุดลอกตามลำคลองระบาย เพื่อเอาน้ำจากพื้นที่ออกมาสู่ภายนอก ปัญหา ก็คือเมื่อดึงน้ำมาแล้วในพื้นที่ที่ขุดลอกในลำห้วยตัวเองแล้วสิ่งที่ตามมาคือมีการดึงน้ำออกไป ก่อสร้างประตูระบายน้ำ ประตูกันน้ำ แต่เมื่อกันแล้วปัญหาคือระดับน้ำภายนอก แม่น้ำชีสูงทำให้น้ำข้างในระบายไม่ได้ก็ต้องมีการก่อสร้างคันดินสูบน้ำขึ้นมา เพื่อดึงน้ำออกจากพื้นที่ที่ป้องกันไว้ ซึ่งปัจจุบันนี้มีการตั้งแผนในการก่อสร้างประตูกันน้ำ ประตูรับน้ำ ระบายน้ำเร่งมาที่คลองระบาย นั่นคือแก้ปัญหาของน้ำท่วม แต่กรณีภัยแล้งเรามองอีกตัวหนึ่งว่าพื้นที่ที่อยู่พื้นที่ลุ่ม 2 ผังแม่น้ำ อะไรก็ตามสามารถพัฒนาได้เราก็พัฒนาเรื่องของเป็นแก้มลิง ปัจจุบันนี้มีการพัฒนาเรื่องแก้มลิงจำนวนมากอยู่ ทำให้ช่วย

รองรับน้ำหลากได้ แต่ขณะเดียวกันช่วงฤดูน้ำแล้งเราก็ดึงน้ำไปใช้ประโยชน์ได้ด้วย และแผนส่วนหนึ่งเรื่องของลำน้ำมีปริมาณน้ำรับได้เพียงพอ และพื้นที่เพาะปลูกไม่อยู่ห่างกันมากนัก เราก็มองแผนในการก่อสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า โดยการดึงสถานีออกไปและมีการดึงน้ำจากตัวลำน้ำขึ้นไปสู่พื้นที่เพาะปลูกใกล้เคียง ซึ่งการพัฒนาความต้องการเปลี่ยนแปลงไป ความต้องการเพิ่มขึ้น การพัฒนาจำเป็นต้องพัฒนากันต่อเนื่องในเรื่องการพัฒนาเรื่องน้ำบาดาล น้ำบาดาลก็มีแผนพัฒนาเรื่องของน้ำบาดาล แต่เนื่องจากเป็นภารกิจถ่ายโอน ถ้าดึงกลับมาให้ทรัพยากรน้ำบาดาลทำเหมือนอดีต คิดว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำคงไม่รุนแรงแบบนี้นัก แต่คิดว่าเนื่องจากว่ามีภารกิจที่จะถ่ายโอน และก็กำหนดว่าจะถ่ายโอนมากขึ้น เพราะฉะนั้นตรงนี้ในส่วนขององค์ความรู้ที่ทรัพยากรน้ำบาดาลควรให้ข้อมูลไป ส่วนทางท้องถิ่นก็ต้องรับมา

ปัญหาและอุปสรรคของเราที่มีก็คืออ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์เป็นอ่างขนาดเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับความจุ เรามีความจุใช้งานเพียงแค่ 1,850 ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะที่มีน้ำเข้าอ่างรายปีเฉลี่ยถึง 2,470 ล้านลูกบาศก์เมตร ตรงนี้ก็คือความจุของอ่างไม่เท่ากับน้ำที่ไหลเข้าเลย ตรงนี้ก็เป็นปัญหาในการบริหารจัดการ อีกอันหนึ่งก็คือน้ำที่ไหลเข้าอ่างรายปีมีความแตกต่างกันสูงมาก บางครั้งต่างถึง 10 เท่า ทำให้การคาดการณ์ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างค่อนข้างยากเนื่องจากตัวเลขค่าสูงสุดกับค่าต่ำสุดค่อนข้างห่างกันเยอะมาก นอกจากนี้ มีปัญหาเรื่องข้อจำกัดทางด้านเหนือน้ำกับท้ายน้ำมีการขยายตัวของชุมชนบุกรุกเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะด้านท้ายเขื่อน ปกติความจุลำน้ำด้านท้ายน้ำที่มีความจุอยู่ที่ 450 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที แต่ว่าพอมีชาวบ้านบุกรุกเข้ามา ทำให้เราสามารถระบายน้ำได้แค่ประมาณ 300 ล้านลูกบาศก์เมตร แทนที่เราจะสามารถระบายน้ำได้ถึง 450 ล้านลูกบาศก์เมตร อีกประการก็คืออาคารควบคุมน้ำอาจจะมีการชำรุดบ้าง **ข้อเสนอแนะ**ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรดูแลและแก้ไขปัญหาราษฎรบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะ

จังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิเป็นต้นน้ำของแม่น้ำชีซึ่งไม่ว่าจะแล้ง จะท่วม ก็มีมาจากสาเหตุต้นน้ำทางชัยภูมิลงมาทำให้ท่วม ส่วนเรื่องของการบริหารจัดการน้ำทางเขตชัยภูมิ เขื่อนจุฬาภรณ์ เขื่อนห้วยกุ่มของการไฟฟ้า ซึ่งการบริหารจัดการน้ำในระดับจังหวัดของจังหวัดชัยภูมิ ก็มีการบูรณาการอยู่แล้ว ทั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมอุตุนิยมวิทยา ฯลฯ มีการตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำเช่นกัน มีการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำเป็นแผนระยะยาว อีกส่วนก็เป็นแผนระยะกลางมีแก้มลิงขนาดใหญ่สำหรับแผนระยะสั้นๆ เป็นแผนที่ทำเสร็จภายใน 1 ปี ลักษณะการทำเฉพาะหน้า เช่น ชัยภูมิที่ผ่านมามีน้ำท่วมมาก ท่านผู้ว่า ท่านย้ายมาใหม่ก็เรียกประชุมด่วน เพราะกลางปีหน้าจะมาอีก แล้วปลายปีก็จะมาอีก ท่านก็บอกว่าทำอย่างไรที่จะมีการขับเคลื่อน การแก้ไขปัญหา ในช่วงนี้ก่อนที่ถึงฤดูฝน ท่านก็บอกเช่นเดียวกันว่าถ้าเราขอชลประทาน รอหน่วยงานทั่วไปของงบประมาณปีนี้ ปีหน้าจะได้หรือเปล่าก็ไม่รู้ ท่านจึงให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปสังเกต สำรวจปัญหาเบื้องต้น เช่น อบต. ในพื้นที่มักจะรู้จักจุดที่เป็นปัญหา แล้วให้เข้มารายงาน เพื่อแก้ไข ท่านก็ให้นโยบายไว้กับชลประทาน วิธีการที่ชลประทานจะเล่นแผน จะเน้นในเรื่องของลำน้ำชี นอกจากนั้นที่หนักที่สุดอยู่ที่ชัยภูมิก็คือน้ำในเมือง ในส่วนนี้ก็ได้มีการบูรณาการ ลักษณะ

บูรณาการ คือ ชลประทานจะดูน้ำรอบๆ เมือง ในเมือง และเทศบาลมีการจัดทำแผนในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งคาดหวังว่าถ้าหากได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามแผนที่วางไว้ ภายในไม่เกิน 2 ปี สถานการณ์น้ำท่วมของจังหวัดชัยภูมิน่าจะลดน้อยลง หรือบรรเทาลง ซึ่งโครงการมีหลายหน่วยงานทำร่วมกันเป็นเจ้าภาพเชิญ อบต. เข้ามาร่วมกัน เขตรอยต่อระหว่างขอนแก่นกับชัยภูมิมียุทธศาสตร์พิเศษคือเป็นรอยต่อระหว่าง 2 จังหวัด ต้องมีการบูรณาการในเรื่องแผน งบประมาณที่ชัยภูมิ ปัญหาที่คือเขื่อนจุฬาภรณ์ระบายน้ำค่อนข้างมาก จากการตรวจสอบวันเดียวค่อนข้างจะเยอะมาก น้ำอาจจะเข้ามาก แต่ว่าในส่วนนี้เห็นว่าเป็น Best Practices โดยมีการวิเคราะห์ มีการทยอยปล่อยมาก่อน ในเรื่องของกรณีสถานการณ์ที่เขื่อนจุฬาภรณ์เท่าที่ทราบก็มีเหมือนกัน แล้วมีการวิเคราะห์โดยจ้างบริษัทที่ปรึกษามาดูเรื่องของการบริหารจัดการน้ำในแง่ของทั้งสิ่งก่อสร้างและไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง ที่ชัยภูมิได้มีการวางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ไว้แล้ว มีการศึกษาวางโครงการไว้แล้วแต่ติดในเรื่องของการศึกษาผลกระทบต่างๆ ทำให้การจะสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่ไว้ยังดำเนินการไม่ได้เพราะฉะนั้นเมื่อฝนตกลงมาน้ำก็จะไหลรวมตัวกัน เป็นทางภูเขา ก็จะลงไปทีลพบุรี จะมีขื่อน้ำท่วม จะเห็นว่าการที่ไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำก็เป็นปัญหาที่สำคัญในเรื่องของการที่ไม่มีลักษณะที่จะเก็บน้ำบริเวณต้นน้ำไว้ พอถึงฤดูแล้ง ณ วันนี้ก็คือน้ำที่เคยมาก็ไปหมดแล้ว ก็จะเหลือเฉพาะเขื่อน หรืออ่างน้ำที่เคยสร้างซึ่งไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกในลุ่มน้ำชีแน่นอน ที่ผ่านมากในเขตจังหวัดชัยภูมิก็มีการส่งต่อข้อมูลกันจากชัยภูมิมาที่ขอนแก่น อย่างเช่นในช่วงฤดูที่ผ่านมาของชัยภูมิมีปริมาณน้ำท่วมเยอะมาก เราจะมีภาระที่ศูนย์ขอนแก่นว่าขณะนี้พื้นที่นี้มีปริมาณน้ำมาก และคาดว่าจะปริมาณน้ำจะไหลเข้ามาท่วมในเขตรอยต่ออีกประมาณกี่วัน ซึ่งทางศูนย์ขอนแก่นจะมีการติดตามทั้งระบบอยู่แล้ว นี่คือการบริหารจัดการภายในของหน่วยงานชลประทาน และส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางจังหวัด ก็จะมีการแจ้งให้ทราบว่าสถานการณ์น้ำเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเรื่องของน้ำในภาพรวมจะแจ้งทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นของการไฟฟ้า ของชลประทาน ของพลังงาน ตรงนี้จะมีการแจ้งลักษณะของสถานการณ์น้ำในภาพรวม ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการที่จะเอาไปเป็นสนามต้นทุนในการที่จะดูว่าจะมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อฤดูแล้งจุดไหนที่จะบรรเทาได้ จุดไหนที่ขาดการบริหาร ณ วันนี้จะเป็นลักษณะของการเสริมด้วยเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ซึ่งตรงนี้กรมชลประทานเราก็มีการบริหารจัดการส่งเข้าไปช่วยบ้าง แต่ก็ไม่ใช่ภารกิจหลักเพราะว่าเป็นภารกิจที่เราถ่ายโอนให้กับทางท้องถิ่นแล้ว กรมชลประทานจะเข้าไปเสริมในเรื่องของการบริหารจัดการในเรื่องลักษณะของเครื่องสูบน้ำเพื่อเข้าไปช่วยในภาพรวมๆ และในเรื่องการกำหนดพื้นที่ โชนการเพาะปลูกตรงไหนจุดไหนในแต่ละปี แล้วคำนวณว่าควรจะใช้ น้ำอย่างไร แต่ปัญหาก็คือว่าส่วนหนึ่งจากนโยบายภาครัฐการบริหารจัดการน้ำทุกวันนี้ ก็ค่อนข้างจะลำบาก เพราะไม่ว่าจะเป็นการประกันรายได้ก็ดี การประกันความเสียหาย และการประกันราคาผลผลิตก็ดี รวมทั้ง การส่งเสริมการทำนาปรังซึ่งจะเหมาะกับพื้นที่ลุ่มภาคกลางมากกว่าภาคอีสานที่มีต้นทุนน้ำน้อย มักจะเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาแต่ก็มีการจัดพื้นที่ให้มีการเพาะปลูกเหมือนกัน เพราะถ้าไม่มีแหล่งน้ำเพิ่มขึ้น จำเป็นต้องบริหารจัดการและต้องควบคุมพื้นที่ให้เหมาะสมตามต้นทุนที่มี

จังหวัดมหาสารคาม

มองว่าปัจจุบันนี้เราอยู่ในฤดูแล้งอยากจะให้วิเคราะห์ในความคิดที่จะเสนอเนื่องจากว่าต้องทำความเข้าใจนิดหนึ่งพื้นที่การเกษตรมีอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ พื้นที่ในเขตชลประทาน กับพื้นที่นอกเขตชลประทานที่เราส่งน้ำไปไม่ถึง พื้นที่นอกเขตชลประทานมี 2 รูปแบบ พื้นที่ที่อยู่ที่สูงที่ไม่มีแหล่งน้ำเลยรับน้ำฝนโดยเฉพาะ กับพื้นที่ที่อยู่ 2 ข้างริมลำน้ำที่เห็นน้ำย่อย อย่างเช่นลำน้ำชีเป็นลำน้ำที่มีการจัดการน้ำอยู่บ้างแล้วก็ได้พลังงาน ได้สร้างฝายและทดน้ำไว้ในน้ำชีทั้งหมด 5 แห่ง สำหรับเก็บกักน้ำไว้ใช้ประโยชน์สำหรับสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าในฤดูฝนที่มีฝนทิ้งช่วง ซึ่งตอนนั้นเรากำหนดไว้ว่าในฤดูฝนจะมีฝนทิ้งช่วง ส่วนฤดูแล้งถ้ามีปริมาณน้ำเพียงพอจะเก็บกักไว้ในลำน้ำก็จะกำหนดให้ปลูกได้ตามสภาพของปริมาณน้ำในลำน้ำนั้น เฉพาะในน้ำชีมีฝายทั้งหมด 5 แห่ง เฉลี่ยแล้วเก็บได้ประมาณ 200 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่น้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำชีต่อปีเกือบ 700-800 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกนั้นไหลล้นทิ้งไปเลย มีคำถามชาวบ้านว่าหน้าฝนฝนตกจนน้ำท่วมทำไมอยู่ๆ มาประกาศภัยแล้งและน้ำไปไหนหมด นี่คือน้ำที่ไต่ยืนอยู่ตลอดเวลาที่ไปประชุม ซึ่งเราจะตอบแบบวิชาการว่าเรารับน้ำไปเพื่อที่จะรับน้ำฝนใหม่ไม่เข้าใจหรอก หน้าแล้งบางเดือนก็ไม่ตก และเราจะประกาศภัยแล้งได้อย่างไร ถ้าฝนทิ้งช่วงไม่มีน้ำที่จะตกได้ในฤดูฝนตามปกติก็มีอย่างนี้ประกาศภัยแล้งในด้านการเกษตรได้ แต่ในฤดูแล้งจะประกาศภัยแล้งได้ก็ต้องขาดน้ำอุปโภคเท่านั้น แต่ก่อนท่านผู้ว่าราชการมหาสารคามก็เคยให้ทางชลประทานจังหวัดตั้งเขตภัยแล้งว่าแล้งอย่างไร ถึงจะประกาศภัยแล้งได้ ผมก็ไม่สามารถที่จะหาหลักเกณฑ์ประกาศภัยแล้งได้ เพราะเป็นกฎหมายออกมาประกาศภัยแล้วต้องมีการขุดเขยต่างๆ แม่น้ำชีโขดดีที่มีฝายเก็บกักน้ำไว้อยู่ แต่ก็โขดไม่ดีนั้นก็ว่าธนาคารน้ำต้นทุนฝายซึ่งบนสามารถเก็บกักน้ำได้ 800 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร เดิมที่เราตั้งไว้ 1,200 ล้านลูกบาศก์เมตร ก็มาหยุดก่อสร้างที่ต่างอำเภอหนองบัวแดงมา และสร้างตรงจุดนั้นก็ท่วมหนองบัวแดงทั้งหมด แม้กระทั่งเขื่อนพงษ์เพชรออกแบบเรียบร้อยแล้วประกวดราคาเรียบร้อยแล้วในปีที่แล้วจนปานนี้ก็ยังไม่ได้สร้าง นั่นคือธนาคารน้ำที่เราควรมี อีกสิ่งหนึ่งที่น่าจะทำก็คือการทำความเข้าใจกับราษฎรให้ยอมรับสภาวะทางธรรมชาติตรงไหนที่รู้ว่าน้ำท่วมก็อย่าไปทำการเพาะปลูกเลย อย่าลงไปสร้างบ้านเลย ตรงไหนเป็นจุดล่อแหลมจุดเสี่ยงภัยก็อย่าไปอยู่เลยเวลาฝนตกมากๆ ก็จะทลายลงมาท่วม จุดนี้ผมว่าน่าจะฝากไว้ด้วยการทำความเข้าใจกับราษฎรให้มีส่วนช่วยป้องกันน้ำท่วม

ชลประทานจังหวัดได้เคยเสนอแผนทางจังหวัดเพื่อของบประมาณจังหวัดมาดำเนินการเลยมีความคิดไว้ในจังหวัดๆ หนึ่งควรมีแผนการพัฒนาแหล่งน้ำเป็นแผนเดียว โดยให้ทุกหน่วยงานที่ทำงานเรื่องน้ำมาร่วมพิจารณาวางแผนการจัดการน้ำในกลุ่มน้ำย่อย กลุ่มน้ำหลัก ซึ่งในพื้นที่ชลประทานเรามีการพัฒนาอยู่แล้วว่าจะดำเนินการวางแผนพัฒนากลุ่มน้ำย่อยในลำห้วยอย่างไรในแหล่งน้ำของจังหวัด เมื่อได้แผนมาแล้วทุกหน่วยงานจะต้องนำแผนแม่บทตัวนี้ไว้ทำการก่อสร้างตามภารกิจของตัวเองที่รับผิดชอบ อนาคต. จะตั้งตามใจก็ได้ หน่วยงานไหนจะตั้งตามใจไม่ได้ ถ้าทำตามนี้ ปัญหางบประมาณซ้ำซ้อนคงจะลดลงได้ ถ้าเป็นลำน้ำที่ต่อเนื่องกับจังหวัดใกล้เคียงก็บูรณาการก็ได้ในกลุ่มน้ำย่อย ถ้าเรามีแผนแม่บทการพัฒนาแหล่งน้ำของแต่ละจังหวัดก็มี 70 กว่าแผนเข้ามาเชื่อมโยงกัน การพัฒนาแหล่งน้ำน่าจะมีส่วนที่สิ้นสุดได้ เพราะแต่ก่อนนี้ต่างคนต่างทำ แม้กระทั่งงบประมาณตั้งไปในจุดเดียวกันแต่เรียกชื่อ คนละลำห้วย ก็เลยคิดว่าถ้ามี

แผนพัฒนาแหล่งน้ำของจังหวัดเกิดขึ้น ถ้าลำน้ำใดที่เชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงก็ให้บูรณาการต่อไป จะสร้างฝายตรงไหน สำหรับการถ่ายโอนภารกิจเพื่อการบริหารจัดการน้ำให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชลประทานเราต้องถ่ายโอนโครงการขนาดเล็กเป็นฝาย หรืออ่างเก็บน้ำขนาดเล็กให้กับ อบต. ถ้าพูดจริงๆ เหมือนกับเราซื้อรถให้กับคนขับรถไม่เป็นไม่ทราบเลยว่าอาการนี่คืออะไร เรื่องนี้ปรากฏว่าจะเรียกว่าล้มเหลวก็ได้เพราะว่าสิ่งที่เราถ่ายโอนไปนั้นไม่มีการบริหารต่อและก้ทิ้งไว้ กรมชลประทานมีหน้าที่เตรียมเป็นที่ปรึกษาให้เท่านั้น

จังหวัดพิษณุโลก

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพิษณุโลกที่มาจากภาคเหนือก็อาจจะแตกต่างจากภาคอีสาน พิษณุโลกตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างถือว่าอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา การจัดการน้ำฤดูแล้งที่ผ่านมา การจัดการน้ำอย่างไรลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็มีการเพาะปลูกหลายล้านไร่ เฉพาะที่พิษณุโลกก็เกือบล้านไร่แล้วในฤดูแล้ง ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยามีน้ำต้นทุนหลักๆ ก็อยู่ 3 เขื่อนใหญ่ๆ คือ เขื่อนภูมิพลจังหวัดตาก เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนแควน้อยแดงกับน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ก็มาช่วยเจ้าพระยาเล็กน้อย กรมชลประทานตั้งเป้าจะระบายน้ำมาใช้ช่วงฤดูแล้งปีนี้ 8,500 ล้านลูกบาศก์เมตร การระบายน้ำของลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็มีการประเมินน้ำพอสั้นฤดูฝน กระทรวงเกษตรฯ เรียกประชุมลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ภาคเหนือตอนล่างจนถึงภาคกลางทางชายทะเลที่ต้องกำหนดได้ว่าจะส่งน้ำปริมาณเท่าไรและเขื่อนจะปล่อยเมื่อไร แล้วให้โครงการชลประทานไปวางแผนในการใช้น้ำเป็นรายสัปดาห์มาเลย ว่าสัปดาห์นี้ใช้น้ำเท่าไร เพื่อจะได้กลับไปให้เขื่อนระบายน้ำตามที่วางแผนการใช้น้ำ โดยระบายน้ำจากเขื่อนเพื่อใช้ด้านการเกษตรเป็นหลักที่กว่า 80% และมีการระบายน้ำให้การประปานครหลวง และทางด้านรักษาระบบนิเวศและรักษา น้ำเค็ม เพราะน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ช่วยประโยชน์ไปได้หลายด้าน ปัญหาที่พบก็คือการใช้น้ำทางตอนบนเกินสิทธิมากขึ้น ต้นน้ำมีการขยายพื้นที่การใช้น้ำมากขึ้นทำให้เจ้าพระยาขาดแคลน น้ำบ่อย การใช้น้ำก็เกินเป้าหมายเล็กน้อย ส่วนที่เพาะปลูกจะมากกว่าเป้าหมายมาก แผนการจัดการตรงนี้ก็เลยลำบากเล็กน้อย เพราะฉะนั้นปีนี้กระทรวงมีนโยบายให้ทำนาปีละ 2 ครั้ง เวลาว่างของเกษตรกรจะส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทน เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง หรือพืชบำรุงดิน พักปอดดิน หรือโสน เพื่อช่วยบำรุงดิน ซึ่งก็มีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวนมาก อันนี้คือความแตกต่างระหว่างภาคเหนือและภาคอีสาน เพราะภาคเหนือลุ่มน้ำเจ้าพระยาเองก็จะใช้น้ำหลากหลายทั้งน้ำประปา น้ำเพื่อการอุตสาหกรรมจำนวนมาก และเป็นพื้นที่มากที่สุดใหญ่เป็นล้านไร่

จังหวัดหนองบัวลำภู

คำว่าบริหารจัดการน้ำเป่าประสงค์เราก็คือบริหารน้ำที่มีเพียงพอกับความต้องการใช้ครั้งปีให้มีเพียงพอกับการใช้เวทีนี้ ผมเชื่อว่าทุกหน่วยงานมีแผนหรือแนวทางนโยบายค่อนข้างที่จะชัดเจนอยู่แล้ว หนองบัวลำภูมีการประชุมหัวหน้าส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำเราตั้งประเด็นโจทย์หรือมองปัญหาน้ำไว้อยู่ 4 ประการ ประการแรกคือขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค 2. เรื่องการเกษตรฤดูแล้ง 3. น้ำท่วม 4. ภัยของธรรมชาติ ผมเรียนให้ทราบว่า 4 ประเด็นหลักต่างคนต่างแก้ไม่ได้ ต้องแก้ร่วมกัน แก้ทั้งระบบ ทุกหน่วยงานต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ ข้อมูลเป็นเรื่องสำคัญมากในการใช้แก้ไขปัญหา ถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีข้อมูลตรงนี้ไม่สามารถที่จะแก้ไข ขั้นตอนการทำแผนเป็นเรื่องสำคัญข้อหนึ่ง เป็นเครื่องมือที่ทุกหน่วยงานจะนำไปขับเคลื่อนเป็นแนวทางเป็นกรอบ ในช่วงแล้งเรื่องของโครงการสิ่งก่อสร้าง ไม่ว่าจะสร้างคลองส่งน้ำ รวมทั้งการสร้างฝาย เพื่อกักน้ำไว้ใช้ให้ซึมลงดินป้องกันภัยแล้ง ส่วนในพื้นที่ห่างไกลหนองบัวลำภูมีแผนเจาะบาดาล เพราะเราไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ

ในส่วนของหนองบัวลำภู จะเป็นของลำน้ำพะเนียงและน้ำที่รับน้ำมาจากต้นน้ำจังหวัดเลย ก็จะไหลผ่านมาบรรจบอยู่ที่เขื่อนอุบลรัตน์ ในส่วนของหนองบัวลำภูก็จะมีน้ำท้ายหลักอยู่ที่จะเป็นลำย่อยของลำน้ำชีเป็นลำพะเนียง เพราะที่ผ่านมาในส่วนของจังหวัดก็จะมีในส่วนของฝายก็จะท่วมเนื่องจากไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ จะมีบ้างเป็นของชลประทานในส่วนของพื้นที่ลำพะเนียง ส่วนอื่นก็ยังไม่มีการขุดลอกขนาดใหญ่จะมีแหล่งเก็บน้ำขนาดกลางในพื้นที่อำเภอเมือง ในส่วนของแหล่งเก็บน้ำของปีก็จะท่วมช่วงหน้าฝนและหน้าแล้งก็จะแล้ง ปัญหาหลักที่พบมีอยู่ 2 อย่าง ไม่แล้งขาดน้ำ ก็น้ำท่วม

ปัญหาน้ำท่วมมานาน กับแล้งซ้ำซาก ตั้งแต่ปี 2546 แล้วยังแก้ปัญหาไม่ได้ ถ้ามองจากประชาชนคนธรรมดา ก็คงคิดว่าประกาศน้ำท่วมทุกปี ทำไมแก้ไขไม่ได้ ทำให้สะท้อนว่า ประชาชนไม่ทราบปัญหาที่ชัดเจน แล้วทำไมไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ทำไมไม่อธิบายในภาษาที่เข้าใจง่ายให้เขาทราบปัญหาความจริงที่ถูกต้อง เพื่อร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน ส่วนตัวมองว่าปัญหาเกิดจาก 1. ผลงานการวิจัยฝ่ายจังหวัดน่าจะทำแผนลูก ถึงแม้แผน 4 ปี แผนปฏิบัติการก็มี แต่เราไม่เคยเอาแผนนั้นมาปฏิบัติจริงได้มากนัก สาเหตุมาจาก หลักเกณฑ์ที่รัฐบาลออกมาแต่ละชุดไม่เหมือนกันเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และการเปลี่ยนแปลงการทำงานของเจ้าหน้าที่ข้าราชการบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งมีแรงกดดันจากนักการเมืองที่ปฏิเสธไม่ได้ 2. งบประมาณไม่สอดคล้อง อย่างที่ทราบงบประมาณที่มีหลายก้อน งบจังหวัด งบกระทรวง งบจัดท้องถิ่น ชาวบ้านที่นี้เขาไม่รู้ว่าที่ขุดบ่อน้ำบาดาลให้ไปของบจากไหน บางทีมาขอจังหวัดดิฉันเคยรับเรื่องราวร้องทุกข์ อบต. ก็มาขอ อบท. มาขอ เรอบอกว่าเป็นงบถ่ายโอนแล้วให้ไปขอที่เทศบาล เทศบาลบอกไม่มีเงิน ให้กลับไปขอจังหวัด ซึ่งจังหวัดก็มีเงินไม่พอที่จะให้

คงต้องยอมรับความจริงที่ว่าไม่มีภัยอะไรที่เราจะป้องกันร้อยเปอร์เซ็นต์ได้ อย่างมากเราดำเนินการแค่บรรเทาได้ในระดับหนึ่ง ไม่มีอะไรที่สามารถป้องกันได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ทั้งหมด ยกตัวอย่างภัยน้ำท่วม เราประเมินว่าความต้องการสิ่งหนึ่ง คือ การก่อสร้างเขื่อนป้องกันและรับปริมาณน้ำฝนที่ตกได้ประมาณเท่าไร ส่วนการแก้ไขปัญหาก็จะมองว่าภัยแล้งด้านไหน ด้านของอุปโภคบริโภคหรือด้านของเกษตร ถ้ามองอย่างนี้เรารู้ขอบเขต เราถึงกำหนดโครงสร้าง เรื่องงบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ

หลังจากนั้น เราจึงมองว่าสิ่งที่ดำเนินการต้องให้ทันกับระยะเวลาที่เรามอง โดยกำหนดเป้าหมายที่จะทำอะไร ทำอะไร เป้าหมายตรงนี้ออกมาเรียบร้อยแล้วเราจะเปิดมุ่งผลความสำเร็จของงาน ทำให้เรามีมุมมองการแก้ไขปัญหาที่กว้างขึ้น เช่น ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม เรื่องภัยแล้งน้ำท่วมมันเรื่องของป่า เรื่องของพืช สิ่งตามมาเรื่องพัฒนาโครงสร้างแหล่งน้ำ การเกษตรเรื่องของการพัฒนาที่ดิน เราเก็บน้ำเพื่อบำรุงรักษาดิน ถ้าดินดี น้ำชุ่มชื้น พืชขึ้น ป่าขึ้น และเมื่อจัดการเสร็จก็มีการดักน้ำ ทำธนาคารน้ำ สิ่งที่มาคือทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมก็มาดูแลเรื่องของคุณภาพน้ำ เราก็มองเรื่องการไหลของน้ำที่ลงมา สิ่งนี้ออกมา มันเกี่ยวเนื่อง คือ น้ำเสีย เนื่องจากช่วงของน้ำเสียจะเห็นชัดคือช่วงของภัยแล้ง แต่ถ้าน้ำมานั้นคือว่าโอกาส น้ำเสียจะน้อย เพราะฉะนั้นมองว่าถ้าดักน้ำดีตอนบนมาเรียบร้อยคุณภาพดินดีป่าดี พืชต่างๆ ก็จะมี และในช่วงที่มีนโยบายเรื่องของวัวล้านตัว ผมมองว่า อาหารสัตว์ออกมาก็เกี่ยวเนื่องกับปศุสัตว์จริง แต่ถ้าอยาก

ให้หญ้าดีมันก็ต้องดินดีด้วย กรมพัฒนาที่ดินก็ต้อง เข้า พอกรมพัฒนาที่ดินเข้าไปช่วย ถามว่าดินดี หญ้าดี น้ำทุกอย่างก็ไปกันได้ เพราะว่าวัว 1 ล้านตัว มันเชื่อมโยงดิน ดินดี ปุ๋ยดี พัฒนาเรื่องของการ หญ้าอาหารสัตว์ ปศุสัตว์ เข้ามารวมกัน โครงสร้าง ต้องเชื่อมโยง เพราะถ้าใช้ประโยชน์ตรงนี้ได้ มูลสัตว์ก็สามารถเป็นปุ๋ยเพิ่มคุณภาพดิน ถ้าดิน คุณภาพดีการอุ้มเม็ดน้ำจะมากขึ้น การรักษา คุณภาพน้ำมากขึ้นตรงนี้แล้ว ถ้าจะลดเรื่องของดิน

ให้ดีขึ้นต้องไปลดเรื่องของการเผา เรื่องการเผาต้องรักษาคุณภาพ ถ้าทุกอย่างดีภัยแล้งจะไม่เกิดขึ้น ในอดีต คิดว่าก็คงไม่มีภัยแล้งมาก ปัจจุบันภัยแล้งมากขึ้นเพราะว่าป่ามันหายไป ถูกการบุกรุก สภาพเกิดแล้งขึ้นมา คุณภาพน้ำก็ลดตามไปด้วย การพัฒนาต้องควบคู่อนุรักษ์ ถ้าไม่ควบคู่กับอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นก็คือเป็นการ ทำลายธรรมชาติ

กลุ่มบริหารการเปลี่ยนแปลง 6 / สรุป